

Polevování ve výchově

Dnešní rodiče se snaží při výchově svých dětí vymezit proti autoritářské výchově, kterou byli zpravidla sami vychováváni. Je ale liberální výchova, nebo dokonce tzv. nevýchova tou správnou cestou? Proč potřebují děti hranice a co se může stát, když nemají dostatek rodičovské pozornosti?

PHDR. VÁCLAV MERTIN

Když srovnáváme minulost a současnost ve výchově dětí, měli bychom se vyjadřovat a soudit velmi opatrně. Ono to na první pohled může vypadat, že dnes si spousta rodičů pořídí dítě a pak se dál stejně intenzivně jako dřív věnují osobní zábavě a koníčkům,

posléze do mateřské školy (což je prospěšné, jde jen o délku doby strávené v instituci), mnohem méně než dnes vnímali jejich **vývojové potřeby**. Takže ani oni si s nimi vždy příliš nehráli, nečetli jim, nepodněcovali jejich rozvoj, nechávali je o samotě nebo v péči starších sourozenců.

” Liberální výchova neznamena, že se dítěti vůbec nevěnujeme, že s ním nesdílíme společný čas a neprovozujeme společné aktivity.

budování kariéry, zatímco vzdělávání a **výchovu dítěte** přenechávají institucím, kroužkům, prarodičům, chůvám. Naproti tomu se má za to, že v dřívější době se rodiče věnovali dětem mnohem víc.

Výchova včera a dnes

Jenže ani v té idyllické dřívější době to nebylo nijak úžasné – rodiče pracovali delší dobu, a to i v sobotu, děti dávali do jeslí (u nás až 20 % populace),

Zatímco výchovný přístup rodičů byl dříve převážně autoritářský (platilo to i pro učitele ve škole), děti současně měly spoustu volného času, kdy byly ponechány samy sobě. Takže mnohem víc trávily čas venku s vrstevníky a mnohé podněty přicházely právě od nich.

Dnešní společnost je slovy a částečně i skutky pedocentrická. Akcentuje práva dítě,

trh s hračkami a dalším zbožím pro děti je obrovský, nabídka aktivit pro děti je nebyvalá.

Zároveň už desítky let se všeobecně v české společnosti výchovný přístup liberalizuje, což znamená **posun k demokratické (autoritativní) výchově**, v některých případech

Co potřebuje dítě?

Tím, že dnes mnohem lépe víme, co dítě ke svému **zdárnému vývoji** potřebuje, jsme zároveň podstatně citlivější na situace, kdy rodiče tuto péči podle našeho mínění zanedbávají. Dnes většinou nemáme na mysli, že dítě

nechce hrát, stává se častěji předmětem posměchu.

Jsou nám srozumitelné zdravotní důvody na straně dítěte, u kterých jsou naše možnosti ovlivnit je zpravidla minimální. Pak i instituce **hledá nejvhodnější způsoby**, jak umožnit dítěti profitovat z kolektivu vrstevníků a přitom nezhoršovat jeho zdravotní stav.

Pokud však jde o odlišnosti, u kterých jsou důvody výlučně výchovné, jsem poněkud zdrženlivější. Někdy jde pouze o to, že některé dovednosti nepřikládají rodiče velký význam, jindy mají jinak rozmyšlenou časovou následnost jednotlivých dovedností. V takových případech jsem mnohem méně ochotný žádat po kolektivním zařízení, aby se přizpůsobilo.

„Dnešní školská zařízení vycházejí – ve srovnání s minulostí – individuálním potřebám dětí mnohem víc vstříc.“

dokonce ke zcela liberální. Platí to pro obě nejvýznamnější instituce v životě dítěte, tedy pro rodinu a školu. Jsou partneri i rodiče, kteří programově aplikují tzv. nevychovu.

Liberální výchova

Liberální výchova má nepochybně odlišné podoby i různé stupně.

Ovšem ani ve svých radikálních principech neznamena, že se dítěti vůbec nevěnujeme, že s ním nesdílíme společný čas a neprovozujeme společné aktivity. Jen necháváme velký prostor k jeho vlastním činnostem, k **samostatnému rozhodování**.

Dospělí jsou v tomto typu výchovy podporovatelé a průvodci dítěte, vytvářejí podmínky pro to, aby se mohlo plně realizovat, aby tak mohlo naplnit svůj potenciál. Výrazně v pozadí stojí při tomto způsobu výchovy příkazy a zákazy, nařizování a omezování činnosti, limity, hranice, nastavování pravidel. Dítě se v podstatě stává hegemonem výchovy v rodině. Ta se pak řídí podle jeho nálad, přání, požadavků, potřeb.

Pravda, někdy se za tuto nálepku může schovávat i rodičovský nezáměr o dítě. Otázka je, nakolik tento přístup odpovídá potřebám a možnostem dítěte?

chodí hladové a nedostatečně oblekané (i když i takové případy se stávají), stará se podstatnou měrou o sebe i o mladší sourozence, ale spíš, že se mu rodiče příliš nevěnují, nehrají si s ním, nechtou mu, nezajímají se o vzdělávací výsledky, **netráví s ním dostatek času**, aby s nimi mohlo navázat pevnou vazbu, nenabízejí mu rozvíjející aktivity, a naopak si ho příliš nevšímají nebo ho hodně trestají.

Většinou přesně nevíme, jak probíhá výchova v rodině, a tak odvozujeme její možné komplikace z chování dítěte u lékaře, ve školce, na písku, v dopravním prostředku, zkrátka na veřejnosti. Zřetelné je to rovněž např. v mateřské nebo později v základní škole, kde se dítě jednoduše musí většinou přizpůsobovat.

Toto přizpůsobení jistě nebývá absolutní a netýká se všech situací a všech dětí, existuje totiž řada důvodů (např. zdravotní, někdy i kulturní), pro které to jde velmi obtížně. Vždyť také školská zařízení vycházejí ve srovnání s minulostí **individuálním potřebám dětí** mnohem víc vstříc.

Na druhé straně nepřizpůsobení (stačí i obyčejná odlišnost, která ani nesouvisí s výchovnými přístupy rodičů) častěji vede k tomu, že dítě je ostrakizováno ostatními dětmi, nikdo si s ním

Existuje ideální postup?

Máme tedy děti odmala učit, aby se neodlišovaly a splynuly s davem? To jistě ne. Na druhou stranu, chceme-li začlenit dítě do jakékoliv instituce, tak **musíme přijmout její pravidla**.

Je nemyslitelná představa, že je např. školka změní kvůli jednomu dítěti. Rodiče mohou sice vyjednávat, ale v případě neúspěchu jim

pak nezbyvá než hledat vhodnější zařízení, nechat dítě doma nebo je naučit alespoň základním pravidlům. A i když je nakonec po jejich, tak v psychologickém slova smyslu je stejně vyšší pravděpodobnost, že prohraje dítě – viz výše.

Rodiče by měli při výchově malého dítěte víc **myslet na budoucnost**. Zatímco v nejtětlejším věku mohou být některé výchovné zvláštnosti nebo nevychovanosti zajímavé, někdy snad i půvabné, nebo alespoň tolerovatelné, později tomu tak rozhodně nebývá. Jsem přesvědčený, že je mnohem jednodušší pro život, když dítě zná

Chceme-li začlenit dítě do jakékoliv instituce, musíme přijmout její pravidla.

nejběžnější společenská pravidla a chová se podle nich. Byť s mnoha chybami, které patří ke každému učení. Jestliže se v dospívání/dospělosti rozhodne, že se bude chovat odlišně, je to jeho svobodné rozhodnutí. Mnozí dospělí se však chovají odlišně pouze proto, že nic jiného je nikdo nenaučil. Abychom dítě nenásilně a pozvolna těmto pravidlům naučili, je vhodné začít včas a absolvovat mnoho povzbuzení a opakování.

Uvědomujeme si sice, že neexistuje ideální výchova, stejně však je žádoucí přemýšlet nad některými okolnostmi a nenechávat našemu výchovnému působení zcela volný průběh. Tato víra v **přirozenou výchovu**, která je v nás zabudovaná, nás může silně zradit. V první řadě tedy musíme respektovat vývojové možnosti dítěte.

Přestože už desítky let víme, že dítě vstupuje do života vybavené řadou instinktů, reflexů, schopností, tak o světě, ve kterém bude žít následujících přibližně 80 let, neví vůbec nic. Ani rodiče nedohlédnou do tak vzdálené budoucnosti, ale se stávajícím světem a životem mají přiměřené zkušenosti. Je tedy na nich, aby s ním dítě seznamovali, aby mu tento svět zprostředkovali, někdy i částečně vnucovali.

Je tomu tak ve všech kulturách. Platí to i pro jihoamerické Indiány, kteří jsou nám leckdy dávaní za vzor v nesmírně přátelském přístupu k dítěti **a v plném respektování jeho potřeb**.

Neumím si představit, že by je rodiče nechali, aby volně strkalo do pusy úplně všechno, co lze najít, aby se vydávalo volně do přírody, kde mu hrozí nebezpečí. Chci tím sdělit, že si neumím představit výchovu bez nastavování hranic a pravidel. A české děti budou ponejvíce žít v Česku, je třeba je proto vychovávat s ohledem na známé i očekávané požadavky této společnosti.

I na podmínky, které máme právě v této společnosti.

Odpovědnost za vlastní život

Podobně jako neexistuje jediný správný výchovný přístup, stejně tak se rodiče

schopnost přizpůsobit se novým požadavkům, ochota stále se učit, spolupracovat s druhými, poslouchat je.

Pokud například naše větší laxnost při výchově předškolního dítěte znamená, že s ním méně mluvíme, čteme a více mu dovolíme hraní na tabletu, zvyšuje se pravděpodobnost **menší slovní zásoby**, komplikovanějšího vyjadřování, obtížnějšího osvojování

„ Je velmi nespravedlivé, když si po letech volné výchovy rodiče stěžují, že dítě sedí pouze u tabletu a neposlouchá.

liší i v cílech výchovy. Je to jejich právo, protože právě oni jsou odpovědní za budoucnost dítěte.

Velmi bych si přál, aby si alespoň sami pro sebe trochu tyto cíle ujasnili. O něco lépe se jim pak hledá odpověď na otázku, jestli jejich výchovné působení směřuje k těmto cílům. Naše děti budou žít ve svobodě, doufejme se stále menším zasahováním státu do jejich života, a tedy se stále větší odpovědností za vlastní život

(i fungování společnosti).

Současně můžeme počítat s velkou konkurencí. Svoboda však vyžaduje jiné vlastnosti než život v diktatuře. Neumím si představit, jak

autoritářská výchova s množstvím zákazů

a trestů s osobní odpovědností, kritickým přemýšlením i tvořivostí a radostí ze života.

Každopádně by měli vzít v potaz, že dnešní nároky na člověka rostou. Jistě ne ve všech oblastech, v některých dokonce dochází k poklesu nároků.

Síla ani tělesná zdatnost nejsou klíčové kritérium pro přežití, je to spíš

čtenářských dovedností, složitější přístup ke vzdělání a později i k zaměstnání.

Jestliže se dítě vychová víceméně samo, s minimálními omezeními, neznamená to, že nutně skončí špatně. Jen by rodiče měli přijmout, že v šesti, sedmi letech, v pubertě, bude postupovat zcela jinak, než si představují, a bude takové i později, když pubertální dohady u vychovaných dětí ustoupí do pozadí.

Je velmi nespravedlivé, když si po letech **volné výchovy** rodiče stěžují, že dítě sedí pouze u tabletu, neposlouchá, nespolečuje atd.

Co z uváděného vyplývá pro výchovu dětí?

Na jedné straně by děti měly mít volný čas pro svobodné hraní. Jestli si budou hrát samy nebo se k nim přidají rodiče, je jedno. Přemíra hodnotných organizovaných volnočasových aktivit omezuje tento čas.

Za zcela zásadní pokládám **maximální podporu** a angažovanost ze strany nejbližších osob dítěte, což bývají zpravidla rodiče. Tato podpora ovšem znamená věnovat dítěti množství času i energie, trpělivosti a vytrvalosti.

Autor je dětský psycholog

Víra
v přirozenou
výchovu, která je v nás
zabudovaná, nás může
silně zradit. V první řadě
musíme respektovat
vývojové možnosti
dítěte.